

Moravští bratři v beletrii

Každého patriota Poodří potěší, najde-li rodáka své, nebo sousední obce, jako románovou předlohu. Tak tomu je i s našimi Moravany. Na svých misijních cestách prožívali události, které si později někteří spisovatelé vypůjčili, aby dodali svým románům na ceně a přiblížili ji náročnější, literatuře faktu. I v těch skutečných příbězích tekla někdy krev proudem. Zmíníme se zde však pouze o beletrii českých autorů a ze zahraničních pouze těch děl, která byla publikována v češtině.

Nejznámější knihou je pro čtenáře dobrodružných knih *Poslední mohykán*. Patří do pěti na sebe volně navazujících románů *Příběhy Kožené punčochy*. Jmenují se: *Lovec jelenů*, *Stopař*, *Prérie*, *Průkopníci* a *Poslední mohykán*. Autorem je *James Fenimore Cooper*. Narodil se roku 1789 v Burlingtonu jako syn zámožného realitního makléře. Vyrůstal v Cooperstownu, městě založeném jeho otcem na indiánském území. Proslavily ho především příběhy *Kožené Punčochy* - *Natty Bumppo* a dva *Jezerní romány*. Díky nim se stal zakladatelem historického románu v americké literatuře a sepsal také spisy o americké demokracii. Zemřel 14.9.1851 v Cooperstown, ve státě New York.

Cooper znal geografii Severní Ameriky z vlastní zkušenosti a také politické poměry. Ostatní podněty získal z početných reportáží a povídek. Mnoho údajů čerpal z knihy biskupa Moravské církve v Pensylvánii Georga Heinricha Loskiela (1740-1814) - „Historie misie mezi severoamerickými indiány“. Druhým významným spisem, který poskytl Cooperovi mnoho důležitých informací o životě a zvycích indiánů je Reportáž o historii, kultuře a způsobu života indiánů od moravského misionáře Johna Heckewelderera (1743-1823), Moravana druhé generace, jehož rodiče emigrovali ze Suchdolu. J. Heckewelder byl dlouholetý spolupracovník Davida Zeisbergera ze Suchdolu. Je velice pravděpodobné, že se Cooper s Heckewelderem znali osobně.

Poslední mohykán je příběh odvážného lovce Sokolí oko a jeho přátel - dvou indiánů z kmene Mohykánů. Čingašgúk a jeho syn Unkas se snaží v období anglicko-francouzské války ubránit svůj kmen Želvy. Děj se odehrává v blízkosti dnešního Champlainského jezera ve státě New York. Začíná roku 1757 setkáním anglického generála Webba, dvou mu svěřených dívek - se zpěvákem žalmů Davidem Škálou a posléze i s hlavními hrdiny - Sokolím okem, Čingašgúkem a Unkasem. Dále úchvatným způsobem líčí listivý boj profrancouzských Huronů s Delawary. Kniha končí smrtí Unkase, posledního mohykána.

V knize není o moravských bratřích žádná zmínka. Někteří míní, že zpěvák žalmů Škála by mohl být David Zeisberger, nebo Henrich Rauch. Avšak tato postava je pouze směšnou karikaturou - David uprostřed krvavých zápasů stojí s knihou žalmů a zpívá. V Cooperově podání nevypadá rozhodně hrdinsky a nepodobá se našim Moravanům. Zato zde můžeme vystopovat osobu Čingašgúka. Cooper znal skutečný příběh o obrácení mohykánského náčelníka Tschopa, (čti Čupa), který byl hrozným opilcem a nebezpečným zabijákem. Setkání s Moravskými bratry mu však dalo nový smysl života, stal se Moravanem a svou životní zkušenost s Kristem veřejně proklamoval i na konferencích. Při křtu dostal jméno John. J. F. Cooper Čingašgúka také nazývá bratrem Johnem v románu **Průkopníci**. Tam je také poznámka o obrácení Čingašgúka skrze Moravské bratry. Uvádí správně rok úmrtí Čingašgúka (1746). Konečně sám název knihy *Poslední mohykán* pochází z přezdívky, kterou dali bratři Tschopovi. Je tedy zřejmé, že Čingašgúk je v podstatě mohykánský náčelník Tschop. Postavu Unkase si však autor přimyslel.

Další díl Cooperovy pentalogie je kniha **Prérie**. Pověstný lovec Sokolí oko, zde pojmenovaný Šedivá hlava, je zde již starý, plný moudrosti života, již nevyhledává

dobrodružství a boj. Odstěhoval se z lesů do prérií Louisiany, kam ještě nepronikli bílí osadníci. Děj popisuje boje mezi osadníky a dvěma zneprátenými indiánskými kmeny Siouxů a Pawneeů. Na straně 199 vzpomíná velký hrdina Cooperovy pentalogie s velkou dávkou nostalgie na to, jak rád naslouchal dobrým moravským bratřím, když vyučovali kmen Lenapů (Delawaři), a jak o tom vedl dlouhé rozhovory se svým přítelem Velkým hadem - Čingašgúkem.

Moravané od *Radima Kalfuse a Leontiny Mašínové*. Zasloužila by více popularity v našem regionu. Děj začíná duchovním rozvlažením na kunínském panství, popisuje pronásledování tajných evangelíků, postupně se pozornost obrací na osobu Georga Schmidta, jeho věznění na Špilberku, kde mu v náručí umírá jeho blízký přítel Melchior Nitschmann z Kunína, dále Georgův útek do Herrnhutu a následné vyslání na misijní cestu do Jižní Afriky k Hotentotům. Kniha končí rokem 1743, kdy byl Schmidt donucen ukončit práci a vrátit se do Herrnhutu. Autoři se poměrně věrně drží historických faktů, které zjistili bádáním archivních materiálů v Opavě, Novém Jičíně a Herrnhutu. Mašínová navštívila roku 1967 Bethlehem v Pensylvánii, kde jí Moravian College udělila čestný doktorát za tuto knihu. V roce 2009 vyšlo druhé vydání knihy v nakladatelství Křesťanský život.

Dalším českým autorem, který psal o moravanech je *Jaroslav Moravec* (1900 - 1974). Je známý především knihou *Klekí Petra*, bílý otec Apačů. Pro svoji nakladatelskou činnost byl komunistickým režimem odsouzen k několika letům práce v uranových dolech blízko Jáchymova. Ve dvou svých knihách zmiňuje moravské bratry.

Zrazený tomahavk 1971 - příběh mladíka jménem Lukáš Hawkins, který se účastní pronásledování svého spolužáka a přítele Seta MacCoye, který zastřelil svého učitele pro nešťastnou lásku. Blízko moravské osady Pustý vrch byl Hawkins omylem postřelen a proto musel zůstat několik týdnů v péči moravských bratří a obrácených indiánů. Setkal se tam s vlivným indiánem Glikikanem - vnukem velkého náčelníka Oneidů, který uvěřil skrze službu Davida Zeisbergera a stal se jeho blízkým spolupracovníkem - a sprátelil se s ním. Přidal se na stranu indiánů pochopil, že moravané mají pravdu. Násilí plodí jen násilí a přetrhout tento řetěz mohou jen moravané se svojí ochotou neodplácet zlým za zlé. Odchází žít do zničené osady Pustý vrch, aby začal nový život v bývalé misijní stanici starého moravského kněze. Autor se nechává inspirovat skutečnými příběhy Moravanů, některým ponechává původní jména.

Útěk z Onondagy napsal Moravec asi v roce 1974, ale vydání se kniha dočkala až v roce 1994. Kovář Partrik pracuje v bratrské kovárně v osadě Šamokin. Po jejím zrušení odešel s Davidem Zeisbergerem mezi Irokézy do Onondagy. Tam se jim nepodařilo promluvit k velké radě, aby si vyžádali povolení k usazení se tam. Důvodem byla nejednota, zmatky a opilství indiánů. Vrátili se tedy do Tiogy a pak na Wilkesovu farmu, kde byli v noci přepadeni profrancouzskými Hurony. Dobytím a vypálením farmy kniha končí. Zeisberger se sice snažil odvážně s nasazením vlastního života vyjednávat, přesto došlo k boji. Zeisberger je v knize pravdivě vykreslen jako dobrý znalec indiánských jazyků, pacifista, ale trochu zaniká jeho poslání získávat indiány pro Krista, ne jen pro mír. Knize chybí hlubší myšlenka a také dramatické zpracování nemá ten spád jako *Zrazený tomahavk*.

Duch pohraničí napsal *Zane Grey* a u nás kniha vyšla roku 1934. Hlavní postavou je Lewis Wetzel, notorický bijec indiánů. Děj se odehrává ve státě Ohio, líčí napětí a boje mezi vojáky, osadníky a indiány. Autor vychází z deníku plukovníka Ebenezera Zanea. Vyvrcholením knihy je masakra indiánů v osadě Gnadenuhuten, kterou založili moravští misionáři. Zane Grey vyzdvihuje statečnost a pokoj obrácených indiánů, kteří beze strachu přijali smrt z rukou Huronů pod vedením kapitána Dýmky a renegátů Elliotta a Girtyho. Poněkud méně jsou obdivováni misionáři David Zeisberger, Jungmann, Heckewelder a Edwards, kteří nechtěli osadu opustit i když viděli, že jí hrozí smrtelné nebezpečí.

Sršní hnízdo na základě historických dokumentů svých předků napsal 39. prezident Spojených států amerických *Jimmy Carter*. Děj se odehrává ve druhé polovině 18. století na území Filadelfie, Severní a Jižní Karolíny a především Georgie. Popisuje konflikty mezi britskými úředníky a kolonisty, kde indiáni Čerokiové a Kríkové doplácí na tyto střety nejvíce. Románem se prolíná příběh Epsy Nischmanové, dcery moravského misionáře, který zasvětil svůj život službě indiánům. V ději jsou zmíněni i kvakeři, kteří podobně jako moravané odmítají jakékoli násilí a válku. Kniha u nás vyšla v roce 2004.

David Zeisberger se vyskytuje i v několika drobných brožurkách, které byly vydávány v různých obdobích. Patrně nejstarší je švabachem psaná osumdesátistránková *Dáwid Zeisberger (Morawan) Aposstol Indiánow*, vydáno 1876 w Budapessti.

Romány vždy ovlivňovaly životy lidí více, než holá historická fakta. Je mnoho skrytých pokladů v archivech v podobě informací o moravských bratřích. Je čas tyto poklady vykopat, je čas v našem národě zpopularizovat odkaz těchto našich nejlepších osobností a je čas zpřítomnit tento odkaz současné generaci, a to především mladým lidem a dětem.

Podle obsáhlejší studie Davida Louly, přednesené na V. mezinárodní konferenci Moravian r. 2009 - upravil Daniel Říčan